

REZUMAT

« A keresztény hívek Aranyszájú Szent János műveiben » (Misiunea credincioșilor în operele Sfântului Ioan Gură de Aur)

Cuprins

Întroducere

1. Viața și activitatea Sfântului Ioan Gură de Aur
 1. 1. Viața Sfântului Ioan Gură de Aur
 1. 1. 1. Gură de Aur „în învățătură”
 1. 1. 2. Excurs de istorie bisericească
 1. 1. 3. „Ascetul”
 1. 1. 4. Preotul din Antiohia
 1. 1. 5. Patriarhul constantinopolitan
 1. 1. 6. Sinodul de la Stejar și exilul Sfântului Ioan Gură de Aur
 1. 2. Operele Sfântului Ioan Gură de Aur
2. Credincioșii și viața socială în operele sale
 2. 1. Cele două orașe ale Sfântului și orașul creștin ideal
 2. 2. Orașul: cutumele păgâne și idealul creștin
 2. 3. Situația specifică din cele două metropole: bogăție și sărăcie
 2. 3. 1. Situația socială din Antiohia
 2. 3. 2. Situația socială din Constantinopol
 2. 4. Orașul creștin bazat pe principiile Sfântului Ioan Gură de Aur
 2. 4. 1. „Politica edenică”
 2. 4. 2. Etica socială creștină
 2. 4. 3. „Utopia socială”: reîntoarcere la stările bisericii primare
 2. 4. 4. Propuneri concrete de înfăptuire a unei etici sociale creștine
 2. 4. 5. Problema sclavagismului
 2. 4. 6. Creștinii și activismul
 2. 4. 7. Creștinii și cultura

3. Educația în familia creștină: educația creștină a laicilor și a copiilor creștini în operele sale
 3. 1. În simbioza tradiției păgâne cu educația creștină
 3. 2. Educația ideală chrysostomică și stările faptice
 3. 2. 1. Prioritatea educației religios-etice
 3. 2. 2. Educarea copiilor și obligațiile privind educația în familie: părinții și îndatoririle lor

4. Procesul educațional: dimensiuni și faze în operele sale
 4. 1. Dimensiuni
 4. 1. 1. Dimensiunea trupească, fizică
 4. 1. 2. Dimensiunea spiritului – cea intelectuală
 4. 1. 3. Educația religioasă, etică
 4. 1. 3. 1. Mijloace ale însușirii filozofiei adevărate
 4. 1. 3. 2. Importanța castității
 4. 1. 3. 3. Rolul citirii Bibliei în familie
 4. 1. 3. 4. Frecventarea Bisericii
 4. 2. Etapele și fazele de vârstă ale educației
 4. 2. 1. Vârsta copilăriei
 4. 2. 2. Vârsta adolescenței și a tinereții
 4. 2. 3. Vârsta cununii și a căsniciei
 4. 2. 4. Concluzii educaționale

5. Rolul credincioșilor laici în viața de familie
 5. 1. Familia creștină și tradiția ebraică (individualismul)
 5. 2. Familia creștină și mediul păgân: inculturații și deculturații
 5. 2. 1. Problema vieții sexuale: cutumele păgâne și idealul chrysostomic
 5. 2. 2. Problema încheierii căsătoriei, nunta
 5. 2. 3. Viața casnică și familială: obiceiuri și tradiții păgâne
 5. 2. 4. Viața casnică și spectacolele
 5. 3. Creștinii și familia creștină
 5. 3. 1. Căsătoria creștină
 5. 3. 1. 1. Scopul căsătoriei creștine
 5. 3. 1. 2. Indestructibilitatea căsătoriei
 5. 3. 1. 3. Căsătoria: „marele mister”

5. 3. 1. 4. Viața casnică

6. Viața familială

6. 1. Familia ca „Mică Biserică”

6. 2. Importanța Bibliei și a rugăciunii în familie

6. 2. 1. Rolul educațional comun al ambianței familiale și a familiei

6. 2. 1. 1. Educația creștină dată copiilor în familie: după cele două tratate cu caracter pedagogic

6. 2. 1. 2. Îndrumări și funcțiuni pedagogice de seamă în biserica celui dintâi veac, legate de educația creștină a tineretului

6. 3. Funcțiunile principale legate de educația creștină a tineretului

6. 3. 1. Educația copiilor în familie

6. 3. 2. Proiectul educațional al Sfântului Ioan Gură de Aur

6. 3. 3. 1. Relația dintre proiectul educațional chrysostomian și metoda educațională din antichitate

6. 3. 4. Tinerii și viața bisericească

7. Identitatea creștinilor laici în Biserică

7. 1. Biserica – Trup al lui Cristos și Unitatea Bisericii

7. 2. Membrii Trupului lui Cristos și îndatoririle membrilor

7. 3. Situația creștinilor laici în lumina eccleziologiei veacului al IV-lea

7. 4. Tripla funcțiune a laicilor în Biserică

7. 4. 1. Funcțiunea preoției comune

7. 4. 2. Funcțiunea regală

7. 4. 3. Funcțiunea profetică

7. 5. Activitățile creștinilor laici în comunitatea creștină

7. 5. 1. Comunitatea Eclezială ca familie

7. 5. 2. Creștinii laici și clericii

7. 6. Practicarea calității preoțești a laicilor

7. 7. Diaconia iubirii

7. 8. Activitatea pastorală

7. 8. 1. Creștinii laici și practicarea funcțiunii profetice

7. 8. 2. Creștinii laici și funcțiunea lor regală

8. Identitatea feminină în biserică

8. 1. Identitatea femeii creștine în operele Sfinților Părinți greci

8. 1. 1. Excurs de Istorie Bisericească: Misiunea diaconițelor

8. 2. Operele lui Ioan Gură de Aur și identitatea femeii

8. 2. 1. Rolul femeii în Biserică, oglindit în operele Sfântului Ioan Gură de Aur

8. 3. Rolul proeminent al Olimpiadei, diaconiță în comunitatea constantinopolitană

8. 3. 1. Olimpiada cea primitoare și ospitalieră

8. 3. 2. Participarea diaconiței Olimpiada în activitatea misionară a Bisericii

9. Cucernicie, evlavie și pelerinaj în rândul poporului

9. 1. Fundamentarea istorică, culturală și religioasă a pelerinajelor

9. 1. 1. Identitatea pelerinajelor

9. 1. 2. Tipologia pelerinajelor

9. 2. Pelerinaje la mormintele martirilor în Antiohia și Constantinopol

9. 2. 1. Pelerinajul și cucernicia credincioșilor

9. 2. 2. Lăcașurile de cult în pelerinaj

9. 2. 3. Credincioșii laici și cultul: participarea și modalitățile participării în timpul

Sfântului Ioan Gură de Aur

9. 3. Protecția martirilor

9. 3. 1. Venerația martirilor ca stimulent al imitării lor

9. 3. 2. Priveghi nocturn și sărbătoare cu ocazia pelerinajelor

9. 3. 3. Venerația datorată asceților și sfinților

Încheiere

Lista prescurtărilor

Bibliografie

Rezumate

Cuvinte-cheie

Sfântul Ioan Gură de Aur, Antiohia, biserică, căsătorie, căsnicie, cultură, familie, inculturare, orașul creștin ideal, laici, educație, identitatea creștină a femeilor, pastorație, predici, societate, păgânism, pelerinaj

Despre alegerea temei

În lumea noastră pluralistă, prezența gândirii creștin-ecumenice constituie o cerință ecleziastică generală. Papii secolului al 20-lea, marii teologi ai veacului, precum și gânditorii creștini ne îndeamnă toți, în această direcție. În sprijinul comportamentului ecumenic se caută prototipuri din trecutul istoriei bisericii, se încearcă a ni se pune în față exemple de urmat. Între ele, o personalitate de mare anvergură este cea a Sfântului Ioan Gură de Aur (Chrysostomul), o personalitate ecumenică deosebită, aș spune surprinzător de modernă. Remarc, drept curiozitate, că marii teologi antiochieni contemporani: Diodor din Tars și Teodor din Mopsuestia (precum și Teodoret al Cyrului) au fost, în timpul vieții, personalități determinante, ridicate în slăvi și recunoscute, dar după moarte condamnate. În cazul Sfântului Ioan Gură de Aur lucrurile s-au petrecut invers: el a fost în timpul vieții nedreptățit, osândit fără lege și pe nedrept în cadrul sinoadelor, în schimb după moarte s-a bucurat de multă cinstire; și astăzi, atât în Occident, cât și în Orient, toți i-au acceptat și-i acceptă învățăturile.

În cursul vremurilor, conducătorii bisericii latine au adresat repetate îndemnuri pentru o cunoaștere mai bună, mai aprofundată a bisericilor orientale. Este de menționat, printre altele, îndemnul venit din partea papei Leon al XIII-lea, care, în mai multe scrisori și enciclice apostolice, a sugerat bisericii latine o relație plină de iubire cu toți aceia ce poartă numele de creștin chiar dacă nu împărtășesc aceeași credință, ori nu împărtășesc comuniunea deplină cu urmașul lui Petru. Papa invocă faptul că Sfântul Scaun acordă prețuirea sa bisericilor orientale, ajutându-le sub o formă concretă și dorind să le ocrotească caracteristicile specifice. Biserica se află – după putința ei – în multiple relații cu aceste biserici.

În *motu proprio Dei Providentis* elaborată la 1 mai 1917, papa Benedict al XV-lea scoate la lumină o formulare ce sprijină cu hotărâre unitatea între creștini: „Biserica nu este nici greacă, nici latină, nici slavă, ci e o întemeiere unitară și universală, aflată în slujba dreptății și a sfințeniei. Ea este sacramentul universal al mântuirii, semnul și instrumentul

comuniunii lui Dumnezeu cu oamenii, care urmărește binele tuturor popoarelor, al tuturor limbilor și al tuturor națiunilor.” Această idee se va reflecta întocmai în decretul *Orientalium Ecclesiarum*, elaborat de Conciliul Ecumenic Vatican II. „Biserica Catolică prețuiește foarte mult instituțiile, riturile liturgice, tradițiile și disciplina vieții creștine din Bisericile Orientale. Căci în aceste biserici, ilustre prin vechimea lor venerabilă, strălucește tradiția vie care vine de la Apostoli prin Sfinții Părinți și care constituie o parte a patrimoniului revelat de Dumnezeu și indivizibil al Bisericii universale.” Prin urmare, se recomandă călduros catolicilor să se apropie mai des de aceste bogății spirituale ale Sfinților Părinți orientali, care îl înalță pe omul întreg la contemplarea misterelor divine. Toată lumea trebuie să știe că este foarte important să cunoască, să venereze, să păstreze și să dezvolte atât de bogatul patrimoniu liturgic și spiritual al orientalilor, pentru a menține fidel plinătatea Tradiției Creștine și pentru a realiza împăcarea dintre creștinii orientali și occidentali. O atare atenționare plină de iubire a Bisericii invocă și papa Ioan Paul al II-lea, prin exemplul vieții sale, cât și prin manifestările oficiale pe care le-a susținut. El scria în scrisoarea sa apostolică *Euntes in mundum*: Europa, în rădăcinile sale, este creștină. Cele două forme de mare tradiție, cea orientală și cea apuseană, aceste două forme de cultură, sunt interdependente aidoma celor doi plămâni ai organismului uman. Putem afirma că cele două tradiții, cea occidentală și cea orientală, au ajuns să fie într-un timp comun forme însemnate de inculturare a credinței, în cadrul fiecăreia unitatea deplină una și indivizibilă – unitate încredințată de Isus Bisericii – și-a aflat o exprimare istorică. În cultura națiunilor europene – atât în Orient, cât și în Occident, în muzică și literatură, în artele plastice și în arhitectură, ca și în aspectele de gândire – pulsează o forță vitală ce-și trage seva din unul și același izvor. În scrisoarea sa apostolică *Orientalis Lumen*, papa Ioan Paul al II-lea releva profundul și bogatul tezaur ce-l oferă bisericile orientului, îndemnându-i pe toți credincioșii să cunoască acest tezaur. Catolicilor orientali le și fixează drept îndatorire tratarea cu seriozitate a acestui tezaur. Urmând aceste recomandări, ne vom îmbogăți și noi printr-o cunoaștere mai desăvârșită a tradițiilor noastre iar aceasta va constitui o evoluție pentru viața noastră spirituală.

Papa Benedict al XVI-lea subliniază și el că, în ciuda faptului că mai este mult de făcut, acum trebuie promovat „ecumenismul iubirii” între diferitele confesiuni creștine. Este o îndatorire obligatorie ce se reflectă în declarația comună iscălită de papa Benedict al XVI-lea și patriarhul ecumenic Bartolomeu I la 30 noiembrie 2006 în cartierul Fanar din Istanbul. Această declarație își păstrează și în prezent întreaga-i actualitate și valoare. Ea

scoate în evidență că cultivarea relațiilor între biserici și între persoanele particulare trebuie să stea la baza unui dialog adevărat al iubirii, stimulând un asemenea dialog.

Alegerea temei mi-a fost, prin urmare, insuflată și de faptul că, în rândul Sfinților Părinți orientali ai Bisericii, Sfântul Ioan Gură de Aur face parte din aceea a căror învățatură este asumată și astăzi fără rezerve atât în cadrul bisericilor ortodoxe din răsărit, cât și în cel al bisericilor apusene.

Alegerea temei a fost influențată și de constatările pe care, ca preot romano-catolic transilvănean, am avut prilejul să le fac, și anume că în Transilvania lăsământul spiritual al Sfântului Ioan Gură de Aur constituie un tezaur comun. În Transilvania, frontieră de creștinătate apuseană și răsăriteană, bisericile romană și ortodoxă s-au aflat și se află deopotrivă prezente. Aici a fost locul de întâlnire al culturii creștine romanice, gotice, renașcentiste și baroce cu cea bizantină. Sunt convins că adevărata însemnătate spirituală a Transilvaniei trebuie cercetată la hotarul dintre Răsărit și Apus, unde suntem în stare să percepem, să asimilăm, să ne apropiem toate orientările noi și, la nevoie, vechi ale înaintării omenirii. Pe lângă vechimea sa respectabilă, Sfântul Ioan Gură de Aur este și surprinzător de modern. El a viețuit într-o epocă în care, cu toate deosebirile de rit existente, creștinătatea orientală și cea occidentală se cunoșteau încă unitare. Prin urmare, Sfântul Ioan Gură de Aur constituie un tezaur comun pentru noi toți.

Vorbind despre alegerea temei, menționez faptul că analizarea operelor și omiliilor Sfântului Ioan Gură de Aur a constituit o preocupare mai veche a mea – deși legat de tema preoțimii – studiind în cadrul facultății de dogmatică a Universității Papale din Lateran. Pentru întâia oară profesorii mei de acolo mi-au atras atenția asupra lăsământului spiritual bogat al Sfântului Ioan Gură de Aur. Acest complex instituțional al Universității Papale din Lateran mi-a asigurat o plăcută ambianță de lucru și un bogat material bibliografic, pentru a dezvălui noi aspecte ale disertației mele, atât în privința cercetării, cât și a schimbului științific de idei.

Și nu în ultimul rând, o influență asupra alegerii temei, respectiv a menținerii interesului pentru această temă a avut-o și faptul că epoca în care analizez importanța și rolul creștinilor laici este actuală din punct de vedere istoric, oferind învățăminte inedite pentru pastorația urbană de astăzi. Aceasta, pe de o parte, pentru că astăzi Biserica Catolică – după Conciliul Ecumenic Vatican II – are o viziune nouă asupra creștinilor laici. Pe de altă parte pentru că astăzi Biserica și creștinii laici se află într-o ambianță esențial nouă. Toate împrejurările care l-au marcat pe omul epocii revolute – comunitățile tradiționale și societatea omogenă –, care au format cadrul societății tradiționale și păstoririi a aproape

două mii de ani – s-au spulberat. Omul urbanizat rămas fără protecție comunitară este lovit de numeroase consecințe ale singurătății, asaltat de liberalismul etic al mijloacelor media, de concepția lor adeseori radical opusă creștinismului.

Scopul propus, bibliografie, metode

În disertația mea de doctorat mi-am propus să înfățișez personalitatea Sfântului Ioan Gură de Aur, atitudinea sa în ceea ce privește ecumenismul, precum și concepția sa privitoare la creștinii laici. Din rândul Sfinților Părinți orientali ai bisericii, Sfântul Ioan Gură de Aur este cel ce s-a ocupat în cea mai mare măsură de rolul creștinilor laici. Caut să probez metodic acest lucru prin analiza omiliilor și operelor sale. Așadar în teza mea de doctorat am căutat să mă aprofundez într-o analiză categoric direcționată. Mărturiile originale datorate scriitorului din acea epocă permit cititorul interesat și atent, să se îmbogățească cu impresii nemijlocite, dobândind astfel o imagine mai deslușită asupra esenței cuprinse în tema dată. Izvorul principal de inspirație pentru cercetările mele îl constituie seria *Patrologia Graeca, Cursus Completus 1–116*, redactată și editată de J. P. Migne la Paris între 1857–1866, precum și seria *Sources Chrétiennes*, însă spre a înlesni lectura, citarea și argumentația, am tradus în limba maghiară textele aferente ale traducerilor acestora din italiană, germană și română. Deasemenea am utilizat din seria *Părinți și Scriitori Bisericești*, material referitor la problematica tratată de mine dând de fiecare dată, în notele de subsol datele cuprinse și din textul original grecesc. În cazurile (rare) în care preiau traducerile în limba maghiară a altora, menționez și acest lucru în notele de subsol. Metodologia aplicată m-a obligat ca din scrierile lui Gură de Aur să mă folosesc, pe lângă traducerile critice în limba maghiară (foarte puține), de propriile mele traduceri. Traducerile existente în disertație le-am preluat de la autorii indicați, iar textele Sfântului Ioan Gură de Aur care nu au fost traduse în limba maghiară le utilizez în traducere proprie.

Vasta bibliografie românească existentă indică faptul că în biserica ortodoxă Sfântul Ioan Gură de Aur se bucură de o stimă și un interes deosebit. Cu prilejul a 1600 de ani de la moartea Sfântului, au apărut în limba română aproape toate operele sale mai de seamă. Aceste apariții precum și numeroasele studii ce au văzut lumina tiparului cu această ocazie, mi-au fost de mare ajutor în redactarea lucrării. Metodele de cercetare aplicate de-a lungul întocmirii disertației deși par simple la prima vedere, ele au necesitat foarte mult timp

pentru documentare și strângere de material, iar în lipsa unor traduceri în limba maghiară, o activitate temeinică de traducere.

Cercetările din disertație se mărginesc doar la problematica circumscrisă de mine; nereferindu-mă și la alte aspecte. Metodica aplicată – așa cum am mai precizat – se referă în primul rând la omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur în care își îmbărbătează enoriași și le analizează îndatoririle creștinești. În rândul surselor aferente se situează și studiile apărute în diferite limbi în care se efectuează o analiză a problematicii pe care am ales-o. Așadar nu a fost simplu să disting și să sistematizez cele necesare scopului propus, dacă plecăm de la faptul general acceptat că orice cuvântare, omilie rostită de un preot se adresează de fapt întotdeauna credincioșilor. Este bine cunoscut faptul că într-o activitate „de triaj” nu este exclus să dăm dovadă de oarecare părtinire sau subiectivism.

În zilele noastre, Biserica este hărăzită să se orienteze în această situație complet nouă spre a găsi căile noi: ea are nevoie de principii pastorale noi, de o nouă evanghelizare, cu alte cuvinte de noi metode de evanghelizare. În acest sens, un rol cu totul important le revin creștinilor laici atât în biserică, cât și în lume. Care este misiunea unui creștin laic, ce poate face el pentru o viață eclezială reînnoită, în interesul evanghelizării? Deși o vastă literatură de specialitate are în vedere și dezbate această problemă, consider că nu numai punctele de vedere noi sunt cele captivante și activizante, ci deseori este indicat să se dezvăluie și punctele de vedere ce uneori se repetă în Istoria Bisericii, puncte de vedere care sunt considerate căi deja bătătorite. Aș dori, în prezenta disertație, să răspund și acestor probleme arzătoare, prin operele și omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur.

Sfântul Ioan Gură de Aur este o personalitate deosebită a secolului al 4-lea care a păstorit chiar peste două metropole din epoca sa. În veacul al 4-lea, ca și în cel de acum, al 21-lea, biserica are de înfruntat urbanizarea. Ea a fost nevoită și atunci să aplice metodele de evanghelizare în situația specifică dată, având în vedere că atare metode și-au propus și atunci o eficientizare generală a sistemului valoric creștin. În genere, de atunci încoace natura omului și trebuințele umane nu s-au schimbat prea mult. Consider că prin lucrarea mea am reușit să elucidez acea parte însemnată din operele Sfântului Ioan Gură de Aur care contribuie la unitatea punctelor de vedere despre credincioșii laici, corespunzătoare Conciliului Ecumenic Vatican II și Sfânta Tradiție. Aceasta, având în vedere faptul că răspunsul Bisericii la provocările existente în diverse epoci este întotdeauna de a actualiza adevărurile eterne ce i s-au încredințat. Conciliu Ecumenic a adus o turnură importantă și în privința interpretării de sine pe care și-a operat-o Biserica. Conciliul a venit în fața societății moderne punând accentul pe unitatea fundamentală existentă între creștini (clerici și laici).

Această poziție a fost interpretată de mulți teologi ca o cu totul nouă imagine a Bisericii. Conciliul Ecumenic de fapt a validat învățătura ecclesilogiei de comuniune. Concepția bisericii comunionale a fost aprofundată în continuare tocmai de *Christifideles laici*, exortăția apostolică post-sinodală a papei Ioan Paul al II-lea, care actualizând hotărârile conciliiale asupra profesiunii și misiunii creștinilor laici afirmă: „Identitatea și demnitatea originară a credincioșilor creștini se dezvăluie numai în cadrul misterului comunional al Bisericii Comunitare precum și în Misterele ei. Profesiunea și misiunea lor în Biserică și lume poate fi definită numai în cadrul acestei demnități.” Concepția comunitară asupra bisericii are în primul rând nu numai o importanță practică, ci și una dogmatică. Conciliul nu îi definește pe clerici împotriva laicilor. Preoția comună a credincioșilor și preoția ministerială sau ierarhică, deși diferența dintre ele este de esență și nu numai de grad, sunt totuși rânduite una pentru alta, căci și una și alta participă în modul său specific la preoția unică a lui Cristos. Toți credincioșii, de orice condiție și stare, sunt chemați de Domnul, fiecare pe calea sa, la perfecțiunea sfințeniei Tatălui. Toată Biserica este Popor Preoțesc, în care clerul și laicatul găsesc deopotrivă esența identității în profesiunea și misiunea dobândite de la Cristos, în comuniunea cu el. Nemijlocit după Conciliu și până astăzi, această nouă optică asupra bisericii, întemeiată biblic și patristic, are numeroase consecințe teologice. Atare turnură concepțională a Conciliului aflată în strânsă legătură cu imaginea Bisericii rezidă în reconsiderarea relației între Biserică și lume. Înainte de conciliu, „lumea” se afla în exteriorul sferei sacre. Față de aceasta, Conciliul Ecumenic, utilizând expresia teologică de „semnele vremii”, decretează că lumea este „spațiul”, locul în care Dumnezeu se revelează Bisericii și omenirii. În ce îi privește pe credincioși laici, consecința este că viața civilă, activitatea lumească a devenit însuși spațiul sanctificării. Iar calea sanctificării personale se desfășurează în și prin lume. Conciliul Ecumenic Vatican II a enunțat un decret aparte dedicat lucrării apostolice a laicilor (*Apostolicam auctositatem, 18 noiembrie 1965*), care detaliază în cadrul acestui domeniu cele cuprinse în constituția dogmatică despre Biserică (*Lumen Gentium, 21 noiembrie 1964*). În acest document, care utilizează expresia credincioși creștini în locul celei de laici – la fel ca celelalte documente -, Conciliul înfățișează esența și trăsăturile specifice ale activității apostolice a laicilor. „În Biserică slujirile sunt diferite, dar misiunea este unică” – se stabilește în cuprinsul documentului, fixându-se astfel rădăcina teologică a activității pastorale a laicilor, identică cu aceea a clericilor. Esența lor apostolică este dată de comuniunea cu Cristos, care îi trimite nemijlocit în misiune. Credincioșii, încorporați în Biserică prin Botez, devin apți, în puterea caracterului baptismal, pentru cultul religiei creștine. Prin sacramentul Mirului sunt legați

mai desăvârșit de Biserică, sunt întăriți cu o putere specială a Duhului Sfânt, și prin aceasta au obligația mai strictă de a răspândi și de a apăra, prin cuvânt și faptă, credința, iar participând la jertfa euharistică, izvor și apogeu al întregii vieți creștine, ei oferă lui Dumnezeu victima divină și pe ei înșiși odată cu Ea. În cadrul euharistiei Domnul însuși le comunică iubirea ce constituie fundamentul oricărui apostolat. Este o poziție reconfirmată în paragraful despre spiritualitatea laicilor, unde se arată: „Deoarece Cristos, trimis de Tatăl, este izvorul și originea întregului apostolat al Bisericii, este evident că rodnicia apostolatului laicilor depinde de unirea lor vitală cu Cristos.” Cu toate că laicii lucrează în lume, misiunea lor provenind din comuniunea cu Cristos se repercutează deopotrivă și deodată asupra lumii și a Bisericii. Ei fac față misiunii lor deodată în biserică și în lume, în rânduiala lucrurilor sufletești și a celor trecătoare. Prin urmare deosebirea între laici și clerici nu constă într-o esență eccleziologică, ci în domeniul în care își exercită apostolatul. Ei trebuie în primul rând să-și exercite apostolatul în mijlocul celor trecătoare, trebuie să le reînnoiască pe acestea. Credincioșii împlinind această misiune a Bisericii, își exercită apostolatul în Biserică și în lume, atât în sfera spirituală cât și în cea temporală. Este o succesiune de idei ce pare și astăzi revoluționar de nouă și totuși antecedentele acestor idei și motivarea lor pot fi găsite aproape cuvânt cu cuvânt în omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur. Acest fapt este oglindit în mod deosebit în disertația mea, prin omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur.

Sursele folosite și indicate în disertația mea se întemeiază pe operele și omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur, precum și pe lucrările care s-au ocupat de această moștenire. Cuprinsul disertației l-am conceput în așa fel, încât, folosind o bibliografie amănunțită și analizând istoria epocii, să repartizez disertația după spațiul vital și domeniile de activitate ale credincioșilor laici din timpul Chrysostomului, înfățișând, în sfera vieții societății și a vieții sociale, a familiei și a Bisericii, identitatea creștină laică ce-și propunea îndeplinirea principiilor preconizate de Chrysostom.

Structură și desfășurare

Capitolul I (Viața și activitatea Sfântului Ioan Gură de Aur) este o introducere și o fundamentare în analiza lucrărilor Chrysostomului; în care este necesară nu numai cunoașterea personalității și vieții sale, ci trebuie efectuată și schițarea mediului ce se putea repercuta asupra evoluției sale omenești și pastorale, respectiv o analiză complexă a ambianței politice, sociale, de istorie bisericească în care a activat Sfântul și căreia s-a

adresat. În acest proces de examinare efectuez și studierea operei sale, deci a lucrărilor scrise, precum și gruparea și evaluarea acestor lucrări în lumina cercetărilor de până acum întreprinse.

Capitolul al II-lea (Credincioșii și viața socială în operele Sfântului Ioan Gură de Aur) se leagă, în acest sens cu strictețe de cel dintâi capitol. Expunerea privitoare la ambianță este necesară pentru a ne făuri, mai întâi, o imagine istoric autentică asupra vieții creștinilor laici, iar apoi pentru a examina modalitatea în care aceste realități apar în operele sale.

Este aproape cu neputință să se vorbească sau să se scrie despre Sfântul Ioan Gură de Aur fără a se lua în considerare *cele două comunități* în care el și-a împlinit misiunea preoțească. Situația socială în cazul dat, fundalul spiritual, economic și cultural al celor două metropole – a fost determinantă în toate privințele vieții. Și în aceste privințe întreaga existență a Sfântului Ioan Gură de Aur este strâns legată de cea a credincioșilor săi: mai întâi ca preot în Antiohia și apoi ca episcop al Constantinopolului, el a reușit în ambele situații să se identifice pe de-a întregul cu comunitățile ecleziastice metropolitane pe care le-a condus. Prin urmare, cea dintâi determinantă a constituit-o *societatea orășenească*. În viziunea sa, orașul trebuie să fie clădit în primul rând pe principiile creștinismului. Orașul pământesc este menit să imite orașul ceresc, trebuie să urmeze întocmai orașul ceresc etern sau, măcar, trebuie s-o ia în direcția acestuia din urmă. În orașul imaginat de Sfântul Ioan Gură de Aur, relațiile umane și soluționarea problemelor sociale trebuie să funcționeze conform normelor credinței creștine, și anume după modelul normelor existente în primele comunități creștine. În acest scop, el citează în aproape toate cuvântările sale de această natură *Faptele apostolilor*. Dar și la el, la fel ca înainte la Platon și, după el, la Tommaso Campanella sau la Sfântul Thomas Morus – imaginea orașului ideal este utopică. Punându-și la contribuție întreaga știință și cultură, el tinde să *incultureze* orașul care trăiește după principii păgâne, orașul ce iradiază *cultura păgână*, adică să înnobileze acest oraș insuflându-i un spirit creștinesc, dându-i un sistem valoric creștinesc. El urmărește și la nivel literar-stilistic acest lucru în omiliile sale. *Stilul său* – pe lângă o corectitudine și claritate caracteristică – este strălucitor și fluent. În el uniunea dintre opulența noțiunilor și a pildelor celor mai potrivite este unică, și inimitabilă. Din scrierile sale transpare faptul că el este un mare exeget, și un retor plin de iscusință. Deși Sfântul Ioan a devenit cu adevărat faimos și inimitabil nu pe linia exegezelor. Prin omiliile sale, totuși, el poate fi asemuit cu Demostene în ce privește argumentarea, cu Cicero în privința opulenței stilistice, și cu Bossuet în ceea ce privește fundamentarea evanghelică și biblică. Sfântul Ioan Gură de Aur

este ultimul mare retor citadin din lumea antică. Vorbește și scrie numai în limba greacă, nu înțelege limba siriacă. Prin urmare este un grec, un creștin grec și, totodată, un cetățean grec. Asemenea marilor oratori, el a reușit să stabilească o relație strânsă, coplesitoare cu audiența. După părerea sa, predicatorul, este un mesager ceresc, trimisul cerului.

După prezentarea vieții sociale din marile metropole, aduc în discuție celălalt mediu firesc al laicilor, familia. În *capitolul al III-lea (Educația în familia creștină: educația creștină a laicilor și a copiilor creștini în operele sale)*, analizăm rolul pe care îl hărăzește Sfântul Ioan Gură de Aur părinților în educarea copiilor, dat fiind că el stabilește și delimitează școala păgână – a cărei valoare umană o recunoaște, deși cu anumite obiecții –, semnalând totodată și primejdiile pe care aceasta o rezervă. În ceea ce privește școlarizarea, educația elenistă, morala păgână din familie, educația etică păgână, Sfântul Ioan Gură de Aur *este adeptul deculturării*. În programul său, educația în familie începe încă în perioada de mic copil, astfel că familia constituie locul și leagănul educației. Prin urmare, familia este cel dintâi și cel mai de seamă factor în procesul educațional. Familia are dreptul și datoria unei educații morale, etice și religioase. Cunoștințele religioase ale tânărului astfel educat sunt îmbogățite în compania tatălui, prin participarea sa în biserică, la reuniunile liturgice. Biserica recurge la familie și familia la biserică. În acest fel, pe bază de reciprocitate, ele se întregesc în mod benefic. Misiunea laicilor din partea bisericii constă în acțiunea de a-și transforma *familia într-o Mică Biserică, în celula Marii Biserici*, într-o biserică de familie. În ceea ce privește pericolele, antidotul real pentru acestea Sfântul Ioan Gură de Aur le vede în educația morală a învățăceilor în familie. Familia este locul în care are loc educarea integrală a copiilor. Împărțind educația pe diverse etape, Gură de Aur consideră că ea constituie o îndatorire părintească, determinantă fiind aici prioritatea unei educații în vederea vieții pline de moralitate, ca și o ambianță justă creată de educator. Având în vedere că educarea copilului (a copiilor) are loc într-un mediu păgân, ebraic și creștinesc, programul educativ al Sfântului Ioan Gură de Aur urmează transformările corespunzătoare. Împărțind pe etape mai întâi mediul și mai apoi educația, recomandă o analiză mai bună și mai corectă a acestora. În gândirea sa înregistrăm o evoluție și din punctul de vedere al necesității educației: după un model reducțional, conform cu educația monastică, Gură de Aur preconizează adoptarea paideei greci, în mod firesc însuflețit cu un conținut pur creștin.

Capitolul IV-lea (Procesul educațional: dimensiuni și faze în operele Sfântului Gură de Aur) este consacrat studiului viziunii pedagogice ale Sfântului Ioan Gură de Aur, un studiu realizat pe etapele de vârstă ale omului.

Pentru Sfântul Ioan Gură de Aur unicitatea Bisericii motivează cerința ca fiecare membru al bisericii să fie legat de Biserică aidoma legării de propriul trup. Unitatea Bisericii este incompatibilă cu dezbinarea membrilor. Între Cristos care este Capul, și Biserică, trupul său, există un raport de consangvinitate: Cristos nu și-a luat trupul din ceruri, ci a îmbrăcat carnea Bisericii: „Pentru voi am luat sânge și carne, acum vă redau sângele meu și carnea mea, prin care am devenit consangvinul vostru.” Cristos, Cuvântul întrupat, a coborât din cer pentru a conforma cu sine Biserica sa. Sâmburele comunității creștine este familia creștină. Este vorba de forma circumscrisă de Gură de Aur, cea a Miciei Biserici, în care soții creștini vor avea de urmat misterul lui Cristos și a Bisericii, o paradigmă ce trebuie să constituie izvorul idealului căsniciei creștine.

Capitolul al V-lea (Rolul credincioșilor laici în viața de familie) studiază concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre viața de familie nu numai din punct de vedere educațional, ci și la modul general. Aici prezintă familia creștină sub aspectul relației sale cu iudaismul și păgânismul. Pentru Sfântul Ioan Gură de Aur familia constituie, după biserică, un loc distins de lecturare a Bibliei. Rolul tatălui în familie este determinant: dacă în iudaism tatăl este în familie reprezentantul sinagogii, în familia creștină tatăl devine purtătorul de cuvânt și „prelungire” a rolului educațional al preotului și al episcopului. Familia creștină, atât în Antiohia, cât și în Constantinopol, este puternic influențată de cutumele păgâne. Cert este că obiceiurile păgâne de încheiere a căsătoriei sunt necruțătoare: indiferent că e vorba de băiat sau fată, copilul trebuie să accepte indiscutabil decizia părintelui în privința alegerii consortului (consoartei), obicei existent și, în timpul lui Pericle, renumitul conducător al democrației ateniene. Pentru familiile înstărite, căsătoria era un bun prilej pentru afaceri. Începând cu obiceiurile de nuntă, de la încheierea căsătoriei și până la ospăț, dansurile și cântecele imorale cu mime și pantomime, strigăturile obscene sunt un preludiv al disensiunilor de mai târziu, al împătimirii pentru lux, al avorturilor, care, toate, desacralizează căsătoria. Față de aceste obiceiuri își formulează Sfântul Ioan Gură de Aur proiectul său specific referitor la căsătorie și familia creștină. Dacă la început unicul scop al căsătoriei era și în viziunea lui *remedium concupiscentie*, Sfântul Ioan – îndemnat și de experiența sa pastorală – ajunge la concepția dublului scop al căsătoriei, și anume: cumpătarea sau temperanța și procreația. Având în vedere cumpătarea, influențat și de ideile Sfântului Paul, Gură de Aur ajunge la o viziune mai personală, și anume: al iubirii desăvârșite și al purității partenerilor în viața de cuplu. Uniunea intimă dintre soți constituie unitatea și indestructibilitatea sacramentului căsătoriei, semn al comuniunii mistice între Cristos și Biserică.

În *capitolul al VI-lea*, intitulat *Viața familială*, familia apare în prim plan ca o Mică Biserică (eclesiola) și ca loc de rugăciune. Referitor la căsătorie, Gură de Aur preia opinia deja tradițională conform căreia femeia este în întregime subordonată bărbatului, deși în mod diferențiat, opinie construită după Ef 5, 23 și Ef 5, 28 conform schemei raportului clasic Cap–Trup, deși în gândirea sa specifică diversele relații caracteristice vieții de familie se întemeiază și ele pe acest model. De la o contemplare pur fizică a sacramentului căsătoriei ajunge la idealul paulian al „marelui mister”. În acest fel, scopul căsniciei nu este doar procreația, ci și acela ca cele două părți egale (soț și soție) să se completeze reciproc. Trecerea de la Biserică la familie, la „mica biserică”, este obligatorie. În acest proces, problemele care se pun sunt de o mare complexitate, ca și soluțiile propuse de Gură de Aur. Firește că, în preocuparea sa în ceea ce privește căutarea unor soluții, o mare influență a avut-o și educația primită la rândul său. Pregătirea sa se întemeiază pe pilonul a trei sfere de cultură, ele constând în sistemul iudaic, cel grecesc și cel creștin. Pentru el, însușirea tradiției iudaice înseamnă educația în familie, ruga familială comună, cunoașterea și lectura Bibliei, soliditatea relației cu părinții (tată–fiu). În ceea ce privește pregătirea sa greacă, Gură de Aur, ce cu timpul apare tot mai puțin condiționată de influențe monastice, îi oferă coordonatele formei clasice a paideei, fapt care se datorează instrucției sale antiohiene. Viziunea creștină al lui Gură de Aur care se dovedește decisivă în intenția sa, în realitate, numai cu greu și doar parțial reușește să inspire familia, așa încât să o facă, de fapt creștină.

În cadrul familiei creștine, Chrysostomul acordă atenție deosebită femeii creștine, care, pentru el ca *logodnică, soție, mamă și călugăriță*, întrupează idealul feminin creștin adevărat. În viziunea sa femeia creștină este evlavioasă, jertfitoare de sine, atașată de casă, fidelă, credincioasă; ea întrupează bunătatea, iubirea, frumusețea. Este de remarcat faptul că, din rândul Sfinților Părinți ai epocii, ideile Sfântului Ioan Gură de Aur în legătură cu femeia creștină sunt cele mai tandre și cele mai pozitive. Din păcate însă, din punct de vedere social nici el nu trece mai departe, rămâne un om al epoci sale. La Constantinopol și mai cu seamă pe timpul celui de al doilea exil al lui Gură de Aur, o femeie, o diaconiță, colaboratoarea și fiica sa spirituală a avut un rol important: Olimpiada, care, cu o destoinicie și înțelepciune deosebită, a menținut legătura între episcopul exilat și enoriașii lui. De fapt persoana diaconiței Olimpiada este dovada comportamentului plin de respect și tandrețe pe care l-a avut Gură de Aur față de femeia creștină.

Capitolul al VII-lea (Identitatea creștinilor laici în Biserică) prezintă rolurile și îndatoririle creștinilor laici. În *comunitatea creștină*, socotită și numită de Chrysostom cu predilecție *o familie*, toți se bucură de demnitate egală în virtutea Botezului. Sfântul îi

îndeamnă pe credincioșii laici să participe activ la viața comunității ecleziale, colaborând cu clerul și cu episcopul, prin puterea Botezului, care îi face părtași la funcția sacerdotală, profetică și regească a lui Cristos. El vede preoția credincioșilor exercitată în liturgia euharistică în care ei întregesc rugăciunea episcopului și a preoțimii. O îndatorire de mare importanță o constituie și *diaconia iubirii* față de săraci, căci în întruchiparea săracilor credincioșii îl slujesc pe însuși Cristos. Ajutorarea și sprijinirea săracilor este altarul în fața căruia credincioșii laici își prezintă sacrificiul (pomana) lui Cristos, căci în persoana săracilor îl „ajutăm” întotdeauna pe Cristos. Credincioșii laici trebuie să ia parte și la activitatea pastorală a episcopului și a preotului, ca o manifestare a preoției credincioșilor, deoarece ei în oraș sunt mai facilitați în menținerea legăturilor, decât preoții și episcopul.

Instruirea (privată a) altora, educarea lor, înseamnă exercitarea funcției profetice a laicilor, funcție caracterizată printr-o legătură dependentă de ierarhie. Ea trebuie să fie ca o punte, transmițând învățăturile preoților și ale episcopului tuturor: creștinilor, ereticilor, păgânilor. Condiția prealabilă este mărturia de viață pe care, Gură de Aur nu încetează să o sublinieze.

Sfântul Ioan Gură de Aur descrie exercitarea funcției regale în interiorul comunității ecleziale, ca fiind o angajare comună a clericilor și laicilor la nivelul conducerii și al guvernării. Superiorul poate fi consiliat și ajutat de subordonat (de laic). Gură de Aur vede exercitarea acestei funcții prin participare consultativă în decizia adusă cu privire la admiterea candidaților-preoți, fie prin critica dreaptă față de autoritatea ecleziastică precum și în colaborarea cu episcopul în problemele disciplinare.

Biserica locală și familia sunt întotdeauna deschise misiunii, unde se urmărește încreștinarea orașului și a obiceiurilor orașenești. Dar construirea unui oraș creștin cere mai întâi o construcție lăuntrică, rezidând în destruirea vechiului principiu conform căruia cetățenii nu procrează pentru sine, ci pentru gloria orașului. De aceea, Gură de Aur accentuează în mod repetat că toată lumea este stăpână pe propriu-i trup, că nu orașul dispune de trupul lor. Și aici, Gură de Aur aduce ca argument oikonomia, normă ce trebuie respectată în viața familială. *Familia creștină și căsătoria creștină constituie fundamentul noii rânduieli sociale.* Gură de Aur aduce laude familiei creștine față de orașul clădit pe principiile sociale vechi: iată de ce, din orașul Antiohia *trebuie exclus tot ce primejduiește familia creștină*, chiar dacă așa ceva prejudiciază tradițiile orașenești. În Antiohia, creștinii să nu tolereze serbările orașenești păgâne gălăgioase, cursele de cai, nici spectacolele și nici agora. Gură de Aur ar fi vrut să reducă la tăcere toate aceste obiceiuri rele, păgâne înrădăcinate. Bineînțeles că pentru orașean bucuria față de lucrurile frumoase nu înseamnă

numai o distracție, ci și un rit comunitar, o sărbătoare dedicată bucuriei de a trăi. Recunoscând și admitând acest fapt, Gură de Aur propune noi posibilități de sărbătorire. Din păcate, nimic din acestea nu s-a putut realiza, căci pe vremea aceea Sfântul a ajuns deja episcop în capitala lumii de atunci, nemaifiind în provinciala Antiohie. *O prelungire a evanghelizării orășenești o constituie procesiunile organizate în oraș și în împrejurimi pentru venerarea martirilor și a sfinților.* Originile unor asemenea procesiuni le regăsim și la păgâni, precum și în tradiția ebraică. În concepția pastorală a Sfântului Ioan Gură de Aur, pelerinajele la locul martirilor și venerarea prin procesiuni a moaștelor pot înlocui imoralele spectacole; cinstirea în acest fel a martirilor și a sfinților poate fi o chemare a orășenilor la imitare și, nu în ultimul rând, aceste manifestări înseamnă o evanghelizare substanțială.

Idealurile evanghelice personale, virtuțile creștinești ne fac să pătrundem mai în profunzime. Pentru Sfântul Ioan Gură de Aur, *ierarhia de virtuți se poate datora relației cu binele comunitar.* Virtutea autentică este legată de activitatea lui Cristos, o activitate pe care o vom reproduce, dacă vom exercita totul în interesul binelui comun și nu vom căuta să atingem numai binele nostru personal. De fapt, o singură poruncă însumează iubirea față de Dumnezeu și iubirea aproapelui. Nu există o explicație mai bună și o învățătură mai potrivită pentru credința în Cristos, decât aceea de a te preocupa de binele aproapelui și de mântuirea lui. Fecioria și postul sunt utile și laudabile în sinea lor, dar mai demn de laudă este tot ce slujește nevoilor aproapelui. Anvergura castității se oglindește prin profunzimea iubirii și compasiunii față de semenii (compassio). Nu există iubire cristică acolo unde lipsește preocuparea față de cei săraci. Fără feciorie se poate ajunge la împărăția cerurilor, dar nu și fără compasiune și pomană. Lângă patul nupțial, trebuie să fie cutia pomenii. *Cele mai mari lucruri sunt dragostea, dreptatea și pomană, care dapășește chiar și fecioria.* Familia creștină trebuie să fie și un loc în favoarea săracilor. Cânturile frumoase ale kontakiei în biserica bizantină sunt păstrătoare și astăzi a limbajului compasiunii predicate de Sfântul Ioan Gură de Aur.

El în schimb, ambasador al nimănui altora, decât al săracilor, este nevoit să renunțe la visul utopic ca oamenii bogați să-și împartă bunurile cu săracii. Devine un predicator al îndatoririi de a da pomeni. Socotește că pentru cei bogați împărțirea de pomeni este un mijloc necesar al izbăvirii. După cum susține, nu le spune, pe toate acestea, de dragul celor săraci, ci pentru mântuirea celor bogați, căci se vor osândi cei care, aici, pe pământ, nu l-au hrănit pe Cristos. Este deosebit de interesantă remarca după care Gură de Aur, aidoma lui Isus, nu-i lasă de izbeliște pe cei săraci, ci leagă existența lor de cea a bogaților, care nu pot trăi, dar nici nu pot fi mântuiți fără ei. Domnul i-a lăsat pe săraci pe seama celor bogați,

deoarece în mâinile celor bogați pomană este mijlocul îndurării dumnezeiești. Pentru Sfântul Ioan Gură de Aur, cerșetorul aflat în poarta bisericii, cel nevoit să ia pomană este o predică vie, căci pura prezență a omului sărac este un semn constant pentru credincioși că averea este trecătoare, că ea poate fi lesne pierdută, că e o deșertăciune pe acest pământ.

În *capitolul al VIII-lea (Identitatea feminină în Biserică)*, prezentăm în mod special, din rândul creștinilor, posibilitățile femeilor de a sluji în biserică. După ce se limpezesc diferitele supoziții legate de slujba diaconișelor, urmează în opera lui Gură de Aur conținuturi anume destinate femeilor. Opinia lui Ioan Gură de Aur despre femeile creștine este categoric pozitivă. După părerea sa, în misiunea apostolică, abilitățile femeilor nu sunt cu nimic inferioare bărbaților. Din predicile lui reiese faptul că se bazează pe colaborarea cu acestea. Iată de ce am acordat un spațiu mai substanțial colaborării sale cu Olimpiada.

În *capitolul al IX-lea (Cucernicie, evlavie și pelerinaj în rândul poporului)* descriem un aspect, se poate spune caracteristic în dinamica și activitatea laicilor, și anume cuvioșiile de epocă, prilejuri importante de manifestare a laicilor.

În schimb, ideile pastorale și activitatea Sfântului Ioan Gură de Aur trebuie să le evaluăm *în lumina spiritualității sale escatologice*. Pentru el, transformarea orașului, a societății nu constituie un scop în sine, nu înseamnă nici simplă înlocuire a tradițiilor civice cu forme noi creștine. Gură de Aur gândește în cu totul alte dimensiuni: viața omului creștin nu ia sfârșit în această lume, în veacul prezent, pe noi ne așteaptă o altă lume, un alt veac unde fiecare își va primi răsplata. Din păcate însă, lumea nu tânjește către cele propuse de Cristos, ci se simte bine pe calea Satanei.

Scopul final al activității sale, scop ce-l recomandă și laicilor, constă în *gloria lui Dumnezeu*, țel și idee unificatoare pentru întreaga activitate; toate acțiunile trebuie însoțite de această perspectivă doxologică. De aceea, existența umană – în spusele Chrysostomului – este asemănătoare armoniilor ce răsună în muzica lirei, să nu slăbim corzile lirei ci să fie bine întreținute, pregătite să răsună armonios spre lauda lui Dumnezeu. Chiar mai mult, să devină: ea însăși (existența omului) o laudă adusă lui Dumnezeu. Această vocație doxologică îl încurajează pe credincios să se desprindă de toate cele pământești, și să tindă spre cele cerești. Ca și în cazul lirei, trebuie să avem grijă și atenție să ținem și mai strâns corzile noastre existențiale, să le acordăm cât mai bine, ceea ce stimulează și consolidează întotdeauna credința trăită, în așa fel încât Cristos, interpret al acestei lire, să obțină melodia dorită, cea adevărată, bogată armonic (viața creștinului), melodie unică, adevărată și irepetabilă. Sfântul Ioan Gură de Aur îl propune ca model pe Sfântul Paul: care spune „Cristos să vorbească prin exemplul nostru”.

Sfântul așează într-un context și mai profund jocul acesta al dragostei existent între Cristos și fiecare om, un context ce implică întreg cerul în această unitate armonioasă: Se încinge dansul îngerilor, al arhanghelilor, al heruvimilor; ba chiar însuși Spiritul Sfânt. Ajunși aici, imaginea lirei nu mai este o comparație satisfăcătoare, căci în acest fel acum vom purta locuind în noi Stăpânul soarelui și al lunii, Stăpânul îngerilor; vom devenii noi înșine Cer. În afară de aceasta, relația personală între om și Dumnezeu se va deschide perspectivei ecleziale, ceea ce constituie celălalt mod al prezenței lui Dumnezeu printre noi. Prezența aceasta are loc conform tipului de conviețuire plină de dragoste: *Unde doi sau trei se adună în numele meu, acolo sunt și eu în mijlocul lor (Mt 18, 20)*. Perspectiva doxologică însuflețește toată viața Chrysostomului, semnificând scopul final al spiritualității sale. Orice altceva este intermediar și tranzitoriu, menit fiind a fi depășit. Ultimele cuvinte ale lui Ioan: Slavă lui Dumnezeu pentru toate, conțin, toate vorbele gândite și pronunțate de el de-a lungul vieții; ele reamintind cuvintele rostite încă în Antiohia: „Eu nu cunosc altă viață, decât pe voi și grija mântuirii voastre.” Întreaga-i viață, dincolo de orice, constă în *truda pentru izbăvirea celorlalți*, ceea ce, pentru el, este *doxologia cea mai mare* adusă lui Dumnezeu. Este mesajul sublim și ultimul mesaj pe care cuviosul și sfântul păstor l-a lăsat drept moștenire laicilor în cele două metropole, dar și cititorilor și ascultătorilor săi din zilele noastre.

Iată, aspectele principale pe care am dorit să le înfățișez în disertația mea, lăsând firește în permanență ca, prin lucrările și omiliile sale, să cuvânteze însuși Sfântul Ioan Gură de Aur, marele păstor. Studiul îndelungat și aprofundat al operelor sale mi-a facilitat apropierea față de lumea gândirii, a idealurilor și a sentimentelor marelui părinte antiohen. Admirația și dragostea care mă leagă de operele și personalitatea sa nu se repercutează – nădăjduiesc – asupra obiectivității temei tratate, ci, dimpotrivă, m-au ajutat să mă situez pe aceeași lungime de undă cu a lui – neexcluzând, firește, nici faptul că, în cele mai multe cazuri – așa cum formulează istoricul H. I. Marrou pe urmele lui J. K. Gailbraith – „istoria este inseparabilă de istoric.”

Atitudinea fundamentală a Sfântului Ioan Gură de Aur, atitudine care l-a caracterizat dintotdeauna ca preot antiohen și apoi ca episcop constantinopolitan, pentru care a fost gata oricând să-și asume toate sacrificiile, suferințele și vexațiile, a fost aceea a unei credințe necondiționate față de dreptate și față de credincioși. El era pe deplin convins că Biserica este a lui Cristos, că Cristos este prezent în Biserica Sa. În această credință *a reușit să formuleze cu atâta frumusețe și ingeniozitate* rândurile și astăzi admirabile scrise despre prezența lui Cristos în Biserică: „Biserica va izbândi fără a putea fi înfrântă; ea se

ridica deasupra intrigilor perfide; va respinge cu strălucire atacurile răutăcioase; rănilor pe care le va primi nu se vor învenina; dacă vor irumpe râurile, ele nu o vor potopii; dacă va vrea să intre într-o luntre, aceasta nu va suferi naufragiu; dacă se lansează în luptă, va fi neînvinsă.” Chrysostom a cuvântat și a acționat mândru de această credință. Fizic fiind slab, dar psihic puternic, nu era încrezător în propriile-i puteri, ci cu sfântă smerenie s-a încredințat în mod desăvârșit în mâinile lui Dumnezeu. Cu această convingere și-a asumat și exilul. Chiar și înainte de moarte, ultimele sale cuvinte au fost: „Slavă lui Dumnezeu pentru toate – Pentru toate Slăvit fie Dumnezeu.”